

Między sacrum a profanum – życie publiczne na placu przed kościołem Wniebowstąpienia Pańskiego na Ursynowie Północnym

Between sacrum and profanum – public life on the Church of the Ascension square in North Ursynów

Streszczenie:

Artykuł porusza zagadnienie współistnienia *sacrum* i *profanum* w przestrzeni publicznej w środowisku mieszkaniowym, w świetle badań życia publicznego i kompozycji urbanistycznej. Podjęty problem badawczy dotyczy potrzeby istnienia przestrzeni *sacrum* o tradycyjnej formie miejskiego placu w wielkich osiedlach mieszkaniowych. Odpowiedź oparto na badaniu placu przed kościołem Wniebowstąpienia Pańskiego na Ursynowie Północnym w Warszawie pod kątem relacji *sacrum* i *profanum* i jej wpływu na warunki życia na osiedlu mieszkaniowym. Przeprowadzono badania genezy formy placu, uwarunkowań prawa miejscowego oraz praktyk partycypacyjnych, a także aktywności w przestrzeni placu na podstawie obserwacji *in situ* w latach 2004-2022. Wyniki badania wskazują na istnienie potrzeby miejskiej przestrzeni publicznej, która nie jest uwzględniana w obecnych praktykach miejskich i partycypacyjnych.

Abstract:

The article discusses the coexistence of the sacred and the profane in the public space of a residential environment – in the light of research on public life and urban composition. The research problem concerns the existence of the need for a sacred space in the traditional form of an urban square in large housing estates. The study regarded the relationship between *sacrum* and *profanum* and its impact on the living conditions in the housing estate, exemplified by the square in front of the Church of the Ascension in North Ursynów district in Warsaw. The research subject included the genesis of the form of the square, the local legal background, participatory practices, and activity in the space of the square based on the on-site observations made in the years 2004-2022. The study results show the need for public urban space, not addressed in current urban and participatory practices.

Słowa kluczowe: wielkie osiedla mieszkaniowe, przestrzeń publiczna, życie publiczne

Keywords: large housing estates, public space, public life

Wstęp

W badaniach współczesnego środowiska mieszkaniowego *sacrum* istnieje poprzez obiekty sakralne bez kompozycyjnego związku z kontekstem (Malinowska-Petelenz, 2018, s. 105). Przestrzeń publiczna wielkich osiedli mieszkaniowych często przedstawiana jest jako uboczny efekt modernistycznej urbanistyki albo „przestrzeń pozostała po planowaniu” (Sendi, Aalbers, Trigueiro, 2009, s. 132), do czego przyczynia się mniejsza intensywność użytkowania przestrzeni wynikająca z braku miejsc pracy i instytucji publicznych w osiedlach.

Cele obecnie stawiane przestrzeni publicznej wielkiego osiedla mieszkaniowego obejmują: wspieranie kontaktów społecznych i egalitaryzm, zmniejszenie konfliktu użytkowników do minimum oraz włączanie różnych grup z zapewnieniem ich autonomii, bez wymuszania kontaktów (Sendi, Aalbers, Trigueiro, 2009, s. 136). Taka wizja przestrzeni publicznej jest bliska pierwotnym ideom osiedlowym (Siemiński, 2014, s. 61–82), lecz nie uwzględnia roli przestrzeni publicznej jako miejsca „zawieszoności konfliktu” (Lehtovuori, 2010, s. 113–114), w którym „można spotkać obcego”.

Introduction

In the contemporary housing environment study, the sacred exists through sacred objects without a compositional connection with the context (Malinowska-Petelenz, 2018, p. 105). The public space of large housing estates is often presented as a side effect of modernist urban planning, or “space left over after planning” (Sendi, Aalbers and Trigueiro, 2009, p. 132), complemented by the lower intensity of space use resulting from the lack of jobs and public institutions in housing estates.

The goals currently set for the public space of a large housing estate are as follows: promote social contacts and egalitarianism, minimize conflicts between users, and include different groups while ensuring their autonomy without forcing contacts (Sendi, Aalbers and Trigueiro, 2009, p. 136). This vision of public space is close to the original ideas of housing estates (Siemiński, 2014, pp. 61-82) but does not take into account the role of public space as a place of “suspended conflict” (Lehtovuori, 2010, pp. 113-114), in which “one can meet a stranger.” It does not take into account its

Nie uwzględnia jej „przydatności dla demonstracji czy zgromadzeń, a nie tylko (...) rekreacji” (Rykwert, 2013, s. 357). Konflikt i chwilowa stabilizacja pewnego stanu, który jednak zawsze ulega kolejnym przekształceniom, to procesy kreujące przestrzeń społeczną w przestrzeni publicznej (Massey, 2005, s. 152–153). Taki dynamiczny charakter umożliwia manifestację społecznych tendencji, dążeń i motywacji, których brak przejawiał się w zuniformizowaniu i „przeinstytucjonalizowaniu” życia osiedlowego (Szczepański, 1991, s. 63–64). Przestrzeń, która ma pełnić różne role, kreować indywidualny wizerunek osiedla oraz dostarczać kontaktów ze światem zewnętrznym, nie może funkcjonować bez konfliktów i wymuszonych kontaktów.

Miejsca posiadające sferę *sacrum* są wyznacznikiem tożsamości (Hodor, Łakomy, 2016) i stanowią trwałe spoiwo społeczności. Z drugiej jednak strony, „co dla jednych jest święte, dla drugich może być obce lub wrogie” (Wallis, b.d.). Poszukiwanie „*sacrum* uniwersalnego” (Kucza-Kuczyński, Rylke, 2007, s. 187; Pluta, 2012, s. 214) wiąże się więc z ideą przestrzeni publicznej bez konfliktu. *Sacrum* obecne w tradycyjnych miastach zawsze dotyczyło części społeczności, przeważnie grupy wyznaniowej, a jego obecność w przestrzeni publicznej była namacalnym dowodem na „zawieszenie konfliktu”.

Rodzi to pytanie o rzeczywiste miejsce *sacrum* w przestrzeni osiedli oraz o to, czy zdefiniowana publiczna przestrzeń *sacrum* może być pożądaną częścią tożsamości osiedlowej. Próbę odpowiedzi na to pytanie oparto na badaniu placu przed kościołem Wniebowstąpienia Pańskiego na Ursynowie Północnym w Warszawie. Jest to wyjątkowy przykład tradycyjnie uformowanej i funkcjonującej przestrzeni publicznej wpisanej w tkankę osiedla mieszkaniowego. Celem badania było stwierdzenie: 1) jakie relacje *sacrum* i *profanum* można odczytać z życia publicznego i przekształceń przestrzennych placu? 2) czy relacje te związane są z kompozycją przestrzenną placu? 3) czy wzbogacają one warunki życia na osiedlu mieszkaniowym? Badanie objęło analizę genezy formy przestrzennej placu, w tym badania niepublikowanych materiałów planistycznych, analizę obecnych uwarunkowań prawa miejscowego oraz praktyk partycypacyjnych wyrażanych w projektach budżetu partycypacyjnego, a także badanie życia publicznego na placu na podstawie dokumentacji fotograficznej z lat 2004-2019 oraz obserwacji przeprowadzonej w marcu 2022 roku.

Plac przed kościołem pw. Wniebowstąpienia Pańskiego na Ursynowie Północnym w Warszawie

Zespół osiedli Ursynów Północny (proj. M. Budzyński, J. Szczepanik-Dzikowski, A. Szkop), którego budowa w latach 70. XX w. zapoczątkowała powstanie warszawskiej dzielnicy Ursynów, zamieszkuje obecnie ok. 23% populacji dzielnicy. Badany plac powstał w latach 90. XX wieku w geometrycznym centrum zespołu, w węzłowym punkcie sieci pieszej wiążącej tereny osiedlowe ze stacjami metra oraz z kościołem (Il.1a). Forma placu jest wynikiem realizacji kościoła pw. Wniebowstąpienia Pańskiego (proj. M. Budzyński, Z. Badowski), dwóch zespołów mieszkaniowych (proj. M. Budzyński, Z. Badowski,

“usefulness for demonstrations or assemblies, and not only (...) recreation” (Rykwert, 2013, p. 357). Conflict and temporary stabilization of a particular state that continually undergoes subsequent transformations are processes that create social space in public space (Massey, 2005, pp. 152-153). This dynamic character of public space enables the manifestation of social tendencies, aspirations, and motivations, the lack of which resulted in the uniformization and “overinstitutionalization” of housing estate life (Szczepański, 1991, pp. 63-64). The space, which is supposed to play various roles, create an individual image of the housing estate, and provide links with the outside world, cannot exist without conflicts and forced contacts.

A place with a sphere of the sacred is a determinant of identity (Hodor and Łakomy, 2016) and constitutes a solid glue that binds the community. On the other hand, “what is sacred to some may be foreign or hostile to others” (Wallis, undated). The search for the “universal *sacrum*” (Kucza-Kuczyński and Rylke, 2007, p. 187; Pluta, 2012, p. 214) is therefore connected with the idea of a public space without conflict. The *sacrum* in traditional cities has always concerned a part of the community, primarily a religious group. Its presence in the public space was tangible evidence of the “suspension of the conflict.”

The question therefore arises about the actual place of the sacred in the space of settlements and whether a defined public space of the sacred can be a desirable part of the neighborhood identity. An attempt to answer this question was based on studying the square in front of the Church of the Ascension in the North Ursynów sub-district of Warsaw. This is a unique example of a traditionally formed and living public space inscribed in the fabric of a housing estate. The study aimed to find out: (1) what relations between the sacred and the profane can be read from the public life and spatial transformations of the square, (2) whether these relations are related to the spatial composition of the square, and (3) whether they enrich the living conditions in the housing estate. The study comprised an analysis of the origin of the spatial form of the square, including a study of unpublished planning materials, and analysis of the current local legal background and participatory practices expressed in participatory budget projects, as well as a study of public life on the square based on photographic documentation made in the years 2004-2019 and observations carried out in March 2022.

The square in front of the Church of the Ascension of the Lord in North Ursynów

The North Ursynów housing estate complex (architects: M. Budzyński, J. Szczepanik-Dzikowski, A. Szkop), the construction of which in the 1970s triggered the emergence of the whole Ursynów district of Warsaw, is currently inhabited by about 23% of the district’s population. The studied square was built in the 1990s in the geometric center of the complex, at the junction point of the walkway network connecting the residential areas with subway stations and the church (Fig. 1a). The form of the square is the result of the construction of the Church of the Ascension of the Lord (architects: M.

U. Lewa) i parku im. Jana Pawła II (proj. D. Sikora) zgodnie z nieuchwalonym planem regulacyjnym al. KEN z 1990 roku (proj. M. Budzyński, Z. Badowski). Przestrzeń publiczna uformowana przez cztery wymienione inwestycje powstała na bazie nieformalnego porozumienia między proboszczem parafii, prezesem spółdzielni mieszkaniowej Ursynów i władzami dzielnicy (Budzyński, Ilmurzyńska, 2019).

Plac, podobnie jak kościół, nawiązuje do tradycji architektury. Stanowi klasyczne wnętrze architektoniczne, zdefiniowane fasadą kościoła oraz dwiema pierzejami zabudowy mieszkaniowej z parterem usługowym. Cztery bok placu otwiera się na park im. Jana Pawła II. Podstawą kompozycji jest symetria wokół osi kościoła, kontynuowana w parku (Il.1b). Całość założenia cechuje barokowa integracja i ekspansja (Norberg-Schulz, 1999, s. 165–166) – jednoznacznie określona oś organizuje i zagarnia przestrzeń parku i osiedla, rozszerzając przesłanie o ciągłości tradycji daleko poza sam obiekt kościoła.

Jeden z mieszkańców budynków przy placu określił go jako „czystą architekturę, prostotę i piękno”. Może jest to współczesny sposób odczytania „logiki absolutnego i wiecznego porządku geometrycznego”, przypisywanej założeniom renesansowym (Norberg-Schulz, 1999, s. 127). O ile jednak dla człowieka renesansowego wyrażała ona wiarę w „uporządkowany wszechświat i boską doskonałość” (Norberg-Schulz, 1999, s. 127), u człowieka współczesnego wiąże się z doskonałością racjonalnej wizji świata.

Plac nie ma oficjalnej nazwy. Adresy tworzących go budynków przypisane są do otaczających ulic. W prasie i ogłoszeniach nazywany jest „placem przed kościołem Wniebowstąpienia Pańskiego”. Obszar placu własnościowo podzielony jest między parafię, spółdzielnię mieszkaniową i miasto. Tylko należąca do miasta środkowa część placu oznaczona jest w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego jako plac publiczny. Dotyczące placu projekty zgłaszane do budżetu obywatelskiego obejmowały organizację różnych wydarzeń społecznych oraz ustawienie plenerowej biblioteki i dwóch stołów z ławkami.

W 2022 roku władze dzielnicy przedstawiły „Projekt przebudowy posadzki placu z fontanną na terenie parku im. Jana Pawła II w celu zwiększenia udziału zieleni na placu” (proj. K. Łowicka)¹. Najbardziej znaczącą zmianą przestrzenną jest wprowadzenie kompozycji zieleni niskiej wokół fontanny wraz z niesymetryczną kompozycją drzew (Il.1c). Brak symetrii uzasadniany jest omijaniem podziałów własnościowych i tras kanalizacji deszczowej, aby zminimalizować koszty przebudowy. W intencji projektantki kompozycja zieleni ma przywoływać obrazy rajskich ogrodów oraz falującego lustra wody. Założeniem projektu jest utrzymanie i rozwój funkcji rekreacji i wypoczynku wokół fontanny, z zachowaniem możliwości skrótów pieszych.

W trakcie konsultacji społecznych projekt spotkał się z pozytywnym odzewem, chociaż pytania, na które odpowiadał wiceburmistrz dzielnicy wskazywały na istnienie wątpliwości związanych ze zmianami². Przedstawiciel dzielnicy zwrócił uwagę na zmniejszanie liczby

Budzyński, Z. Badowski), two residential complexes (architects: M. Budzyński, Z. Badowski, U. Lewa) and the Pope John Paul II Park (architect: D. Sikora) under the (non-enacted) regulatory plan for the KEN Avenue from 1990 (architects: M. Budzyński, Z. Badowski). The public space formed by these four projects was created based on an informal agreement between the parish priest, the chair of the “Ursynów” Housing Cooperative, and the district authorities (Budzyński and Ilmurzyńska, 2019). The square, like the church, refers to the tradition of architecture. It is a classic architectural interior defined by the church’s façade and two frontages of residential buildings with commercial ground floors. The fourth side of the square opens to the park named after pope John Paul II. The composition consists on symmetry around the axis of the church, which continues within the park (Fig. 1b). The whole complex exemplifies baroque integration and expansion (Norberg-Schulz, 1999, pp. 165-166): the clearly defined axis organizes and seizes the park and housing estate space, expanding the message of the continuity of tradition far beyond the building of the church.

One of the residents of the buildings on the square described it as “pure architecture, simplicity, and beauty.” Perhaps it is a contemporary way of reading the “logic of absolute and eternal geometric order” attributed to Renaissance assumptions (Norberg-Schulz, 1999, p. 127). However, while for Renaissance man it expressed faith in “an ordered universe and divine perfection” (Norberg-Schulz, 1999, p. 127), for the modern man, it is associated with the perfection of a rational vision of the world.

The square has no official name. The addresses of the buildings that make up it are assigned to the surrounding streets. The press and advertisements call it “the square in front of the Church of the Ascension of the Lord.” The area of the square is divided between the parish, the housing cooperative, and the city. Only the central part of the square belonging to the city is marked in the local urban development plan as a public square. Proposals concerning the square contributed to the civic budget, including organizing various social events and setting up an outdoor library and two tables with benches.

In 2022 the district authorities presented the “Project to rebuild the pavement of the square with the fountain in John Paul II Park in order to increase the share of greenery on the square” (architect: K. Łowicka).³ The most significant spatial change is the introduction of a composition of low greenery around the fountain and an asymmetrical composition of trees (Ill. 1c). The lack of symmetry is justified by the need to bypass the ownership divisions and rainwater sewer routes to minimize redevelopment costs. In the architect’s intention, the greenery’s composition is to evoke images of paradise gardens and a wavy water surface. The assumption of the project is to maintain and develop the function of recreation and rest around the fountain while maintaining the possibility of taking pedestrian shortcuts.

The project was welcomed during the public consultation, although questions answered by the district’s

Il.1. Plac przed kościołem Wniebowstąpienia Pańskiego na Ursynowie Północnym: a) usytuowanie w sieci powiązań, b) plac – stan istniejący, opracowanie własne. c) schemat projektu przekształcenia posadzki placu. Źródło/Autor: K. Ilmurzyńska, <https://ursynow.um.warszawa.pl/-/nowe-oblicze-parku-z-fontanna>.

Ill. 1. The Church of the Ascension square in North Ursynów: a) location in the walkway network, b) the existing state of the square, c) scheme of the designed transformation. Source/Author: K. Ilmurzyńska, <https://ursynow.um.warszawa.pl/-/nowe-oblicze-parku-z-fontanna>.

wydarzeń w ostatniej dekadzie i uznał brak potrzeby organizacji imprez na placu w dotychczasowej formie, wskazując na zachowaną pustą przestrzeń przy kościele oraz na możliwość organizacji wydarzeń w centrum dzielnicy – na parkingu między ratuszem a domem kultury – oddalonym o 1,4 km od placu. Wyraził też aprobatę dla braku symetrii nowej kompozycji.

W wyniku planowanych zmian udział powierzchni biologicznie czynnej na placu ma wzrosnąć z 2% do 18%. Należy przy tym zwrócić uwagę na fakt, że rabaty projektowane przy fontannie wprowadzają powierzchnię biologicznie czynną rzędu 280 metrów kwadratowych, podczas gdy w ciągu ostatnich trzech lat powierzchnie biologicznie czynne w parku zmniejszyły się o około 500 metrów kwadratowych w wyniku realizacji projektów budżetu obywatelskiego.

Realizacja projektu pociągnie za sobą trwałą zmianę charakteru placu. Prezentacja projektu była bodźcem do podsumowania wieloletnich badań nad życiem publicznym i przekształceniami przestrzennymi placu, które mogą dostarczyć odpowiedzi na pytania badawcze postawione we wstępie.

Metoda badania życia publicznego

Badanie objęło mapowanie i śledzenie ruchu (Gehl i Svarre, 2013, s. 24–33). Mapowanie przeprowadzono na podstawie dokumentacji fotograficznej wybranych wydarzeń. Polegało ono na odnotowaniu osób

deputy mayor revealed doubts about the changes.⁴ The representative of the district authorities drew attention to the drop in the number of events in the last decade and suggested there was no need to organize events on the square in its current form, pointing to the retained space in front of the church and the possibility of organizing events in the center of the district (in the parking lot between the town hall and the cultural center, located 1.4 km from the square). He also expressed his acceptance of the lack of symmetry in the new composition. As a result of the proposed changes, the share of the biologically active area of the square is to increase from 2% to 18%. It should be noted that the flower beds at the fountain add 280 m² to the biologically active area. In contrast, such areas in the park have decreased by about 500 m² in the last three years due to the implementation of civic budget projects.

The project implementation will entail a permanent change in the square's character. The presentation of the project was a stimulus for a recapitulation of many years of studies on the public life and spatial transformations of the square, which can provide answers to the research questions posed in the introduction.

The method of studying public life

The study included the mapping and tracking of traffic (Gehl and Svarre, 2013, pp. 24-33). The mapping was based on photographs of selected events. It consisted of recording the number of people staying on the

przebywających na placu w chwili zrobienia zdjęcia, a także rowerów, wózków oraz elementów aranżacji wydarzeń. Śledzenie ruchu polegało na rejestracji tras poruszania się przechodniów na placu w okresach 10- i 30-minutowych oraz czasu przejścia. Na czas badania wybrano popołudnie w pogodne, lecz nie upalne dni powszednie, co umożliwiło obserwację ruchu związanego z wypoczynkiem i z życiem codziennym. Zapis graficzny uzupełniony został opisem aktywności ludzi na placu.

Wyniki badań

Analizę przestrzennych aspektów wydarzeń ujęto w kategoriach życia codziennego (II.3a,b) oraz w czterech kategoriach wydarzeń odświętnych:

- wydarzenia kościelne, których istotą jest *sacrum* przeżywane i wyrażane poprzez wspólnotę kościelną (II.2),
- wydarzenia wspólnotowe, zarówno świeckie jak i religijne, których istotą jest celebrowanie wspólnoty (II.3c,d,g),
- wydarzenia kulturalne, oscylujące między *sacrum* i *profanum* (II.3f,i),
- wydarzenia „ludyczne”, zasadniczo należące do strefy *profanum* (II.3e,h).

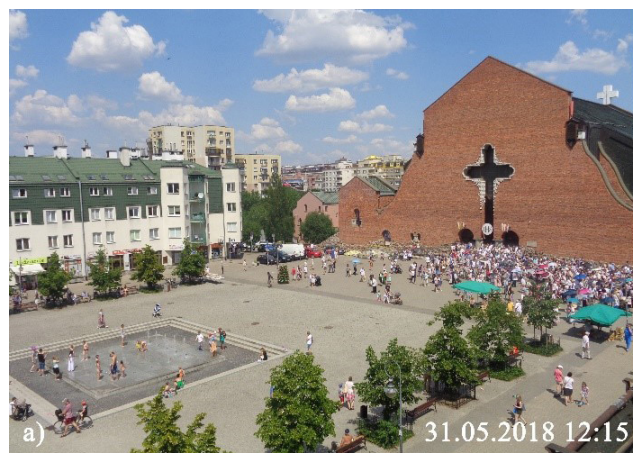
square, as well as bicycles, strollers, and decorations related to various events, at the time of taking the pictures. The traffic tracking consisted in recording the routes of movement of passers-by on the square, and the times of passage, at 10- and 30-minute intervals. The observation times were set for cloudless, but not hot, weekday afternoons, which made it possible to observe the movement associated with leisure and everyday life. The visual record was supplemented with descriptions of people's activities on the square.

Study results

The analysis of spatial aspects of selected events was included in the categories of everyday life activities (III. 3a,b) and in four categories of festive events:

- church events, the essence of which was the sacred, lived and expressed through the ecclesial community (III. 2);
- community events, both secular and religious, the essence of which was the celebration of a community (III. 3c,d,g);
- cultural events oscillating between the sacred and the profane (III. 3f,i);
- “ludic” events, which essentially belong to the profane sphere (III. 3e,h).

The intensity of use of the square in different time cycles is intensely varied. The spatiotemporal characteristics of the events are shown in Table 1.

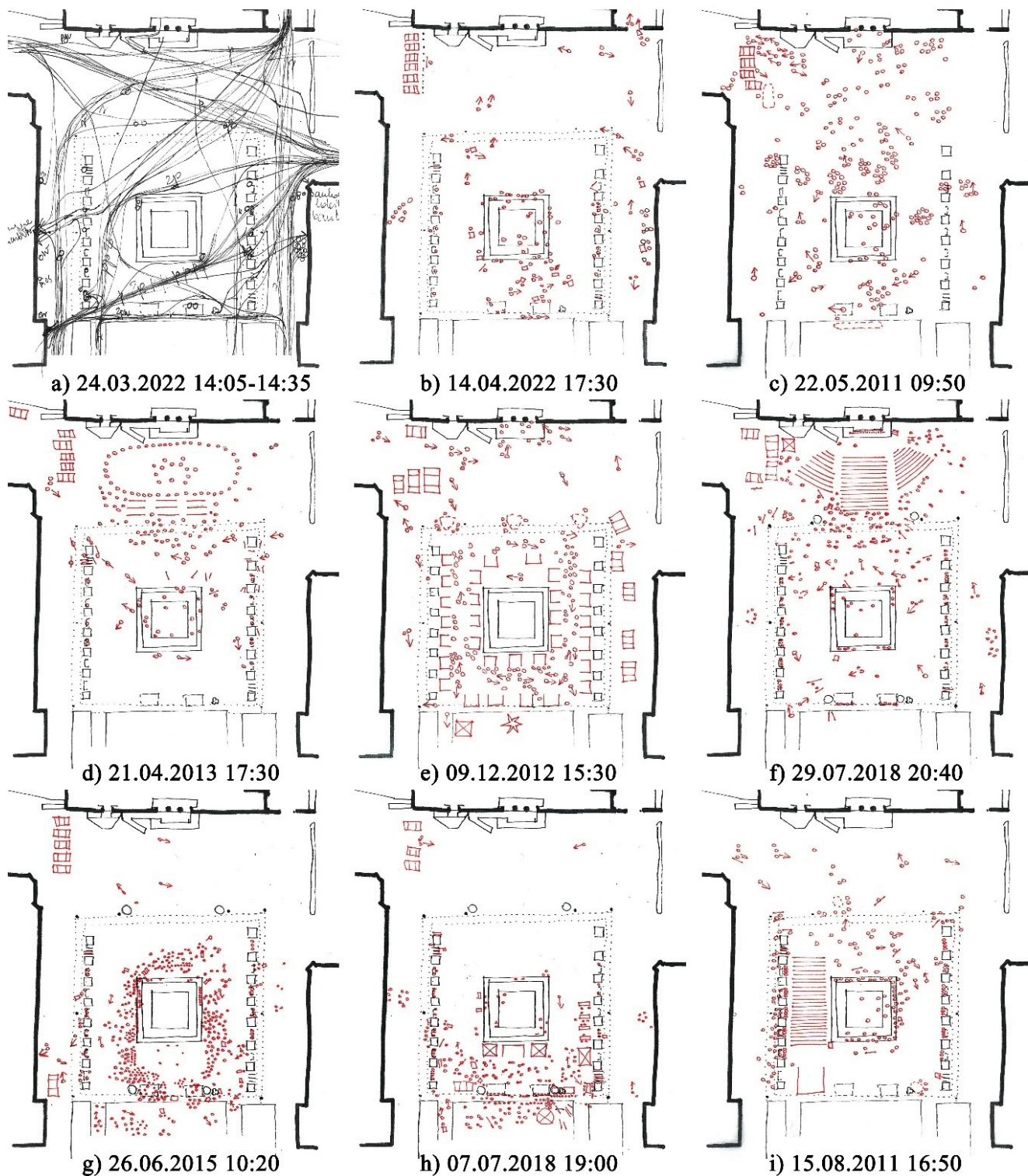

Intensywność użytkowania placu jest zmienna o wysokiej amplitudzie w różnych cyklach czasowych. Charakterystykę czasoprzestrzenną wydarzeń zawarto w tabeli 1.

Relations between the sacred, the profane, the public life, and the spatial composition of the square
Walking and cycling are the primary forms of public life in the square on weekdays (III. 3a). Traffic moves

II.3. Charakterystyka przestrzenna wybranych wydarzeń: a) trasy ruchu pieszego i rowerowego, b) dzień powszedni, c) niedziela po I komunii św., d) spotkanie wspólnoty, e) jarmark, f) koncert pieśni powstańczych, g) zakończenie roku szkolnego, h) potańcówka, i) koncert muzyczny. Autor: K. Ilmurzyńska

III. 3. Spatial characteristics of selected events: a) walking and cycling routes, b) weekday, c) Sunday after the First Communion, d) Meeting of the community of the faithful, e) Market, f) Concerts of insurgent songs, g) End of the school year, h) Dances, i) Music concert. Author: K. Ilmurzyńska

Tab. 1 Wydarzenia odnotowane na placu w latach 2004-2019. Autor: K. Ilmurzyńska
 Table 1: Events recorded on the square in the years 2004-2019. Author: K. Ilmurzyńska

Kategoria wydarzenia	Nazwa wydarzenia	Charakter wydarzenia		Cykliczność	Organizacja przestrzenna	Organizator
		+	□			
Życie codzienne <i>Everyday life events</i>	nabożeństwa <i>Church services</i>	+	□	T	1K / 8F	parafia <i>Parish</i>
	nrocseje <i>Processions</i>	+	↔	R, J	2K,P/8F	parafia <i>Parish</i>
	śluby, pogrzeby <i>Weddings, funerals</i>	+	□	N	1K/8F	parafia <i>Parish</i>
	I komunია św. <i>First Communion</i>	+	□	R	1K/8F	parafia <i>Parish</i>
	ruch pieszy i rowerowy tranzytowy <i>Transit pedestrian and bicycle traffic</i>	○	↔	T,D	6P/8K	-
	spacery piesze i rowerowe <i>Walking and cycling</i>	○	↔	T, D	6P/8K	-
	rekreacja i wypoczynek <i>Recreation and leisure</i>	○	□	R,T,D	6F/8K	-
	handel – stragany <i>Trade – stands</i>	○	□	T	5K/8K,F	- dzielnica, parafia <i>District, parish</i>
	ruch pieszy i rowerowy do sklepów i kawiarni <i>Walking and cycling to shops and cafes</i>	○	↔	D	6P/8K	-
	ruch pieszy do kościoła <i>Pedestrian traffic to the church</i>	+	↔	T	6P,K/8F	-
	spotkania towarzyskie <i>Social gatherings</i>	○	□	T,D	6P/8K	-
	aktywność zawodowa <i>Professional activity</i>	○	↔	D,N	6P/8K	-
Kościelne <i>Church events</i>	koncerty upamiętniające Jana Pawła II <i>Concerts commemorating pope John Paul II</i>	+	□	R (2008-2014)	3P/7,8P	parafia, NSZZ „Solidarność” <i>Parish, “Solidarity”</i>
	Kongres Nowej Ewangelizacji <i>Congress of the New Evangelization</i>	+	□	J (2013)	3P/7,8P	parafia, diecezja <i>Parish, diocese</i>
	peregrynacja obrazu Matki Bożej Jasnogórskiej w Diecezji Warszawskiej <i>Peregrination of the picture of Our Lady of Jasna Góra in the Diocese of Warsaw</i>	+	↔	J (2014)	2P/7,8F	parafia, diecezja <i>Parish, diocese</i>
Wspólnotowe <i>Community events</i>	spotkania wspólnoty wiernych <i>Meetings of the community of the faithful</i>	+	□	T (2013)	4K/7,8F	wspólnota wiernych, parafia <i>Community of the faithful, parish</i>
	zakończenie roku szkolnego szkoły SP81 <i>End of the school year at Elementary School N° 81</i>	○	□	J (2015)	4F/8P	szkoła SP81 <i>Elementary School N° 81</i>
	spotkania po I komunii św. <i>Meetings after the First Communion</i>	○ +	□ ↔	R	8P/8P	-
	zbiórki i apele harcerskie <i>Scout assemblies and briefings</i>	○	□	N (2007, 2017)	1F/8P	organizacje harcerskie <i>Scout organizations</i>
	spotkania zorganizowane (pokemony, gry miejskie, wycieczki klasowe itp.) <i>Organized meetings (Pokemons, city games, class trips, etc.)</i>	○	□	N	1F/8P	organizacje różne <i>Various organizations</i>

Kulturalne <i>Cultural events</i>	koncerty muzyczne <i>Music concerts</i>	○	□	R (2004-2011)	3F/7P	dzielnica <i>District</i>
	koncerty piosenek powstańców <i>Concerts of insurgent songs</i>	○ +	□	R (2017-2021)	3K/7,8F	dzielnica i parafia <i>District, parish</i>
	koncert w 95. rocznicę Cudu nad Wisłą <i>Concert on the 95th anniversary of the Miracle on the Vistula</i>	○ +	□ ↔	J (2015)	3,2F/7,8P	dzielnica i parafia <i>District, parish</i>
Ludyczne <i>Ludic events</i>	jarmarki <i>Markets</i>	○ +	□ ↔	R (2011-2017)	5P/8K,P	dzielnica i parafia <i>District, parish</i>
	potkańcówki <i>Dances</i>	○	□ ↔	R (2017-2019)	3F/7,8P	dzielnica <i>District</i>
	pikniki, warsztaty <i>Picnics, workshops</i>	○	□	N (2013, 2019)	1F,P/8P	dzielnica, parafia <i>District, parish</i>
<p>Charakter wydarzenia: + sakralny, ○ świecki, □ statyczny, ↔ dynamiczny Cykliczność: D – cykl dzienny, T – tygodniowy, R – roczny, J – jednorazowe, N – nieregularne, (...) – okres występowania Rodzaje organizacji przestrzennej: 1 – zgromadzenie, 2 – procesja lub parada, 3 – scena z widownią, 4 – krąg uczestników, 5 – targ, 6 – ruch i zgromadzenia rozproszone; wydarzenia równoległe: 7 – ruchomy krąg uczestników przygodnych wokół wydarzenia właściwego, 8 – życie codzienne świeckie i sakralne Lokalizacja wydarzeń: F - przy fontannie, K - pod kościołem, P - na całym placu <i>Event nature: + sacred, ○ secular, □ static, ↔ dynamic</i> <i>Cyclicality: D – daily, T – weekly, R – annual, J – one-off, N – irregular, (...) – period of occurrence</i> <i>Types of spatial organization: 1 – assembly, 2 – procession or parade, 3 – stage with an audience, 4 – circle of participants, 5 – market, 6 – movement and scattered gatherings; parallel events: 7 – moving circle of random participants around an event, 8 – secular and sacred everyday life</i> <i>Location of events: F – by the fountain, K – in front of the church, P – on the whole square</i></p>						

Relacje sacrum i profanum a życie publiczne i kompozycja przestrzenna placu

W dni powszednie podstawową formą życia publicznego na placu jest ruch pieszy i rowerowy (II.3a). Ruch następuje falami, czasem na placu jest kilkadziesiąt osób, a po chwili plac jest pusty. Przejście przez plac zwykłym krokiem trwa około 50 sekund. Większość przechodniów spędza tam jednak ponad 2 minuty, zmieniając tempo i kierunek marszu. Spacerujący pojawiają się na placu dwu- lub trzykrotnie, jakby był on częścią zapętłonej trasy spaceru obejmującego park. W miesiącach letnich na placu dominuje wypoczynek i rekreacja związana z fontanną, obejmująca również obrzeże parku (II. 3b).

W życiu powszednim placu kościół nie odgrywa dominującej roli. *Sacrum* wnika w *profanum* poprzez osoby, które mijając kościół przeżegnają się. Nie jest to gest powszechny, ale w każdej obserwacji wystąpił przynajmniej raz. Znak krzyża przechodnie wykonują najczęściej przecinając oś kościoła. Gest ten zazwyczaj jest szcątkowy i pośpieszny, choć niektórzy zatrzymują się wykonując lekki pokłon w stronę świątyni.

Widoczną obecność *sacrum* na placu zapewniają lokalne wydarzenia religijne na terenie przyległym do kościoła. Objawiają się w przestrzeni placu ruchem ludzi do i z kościoła, krótkotrwałymi zgromadzeniami w pobliżu wejścia, procesjami. Trasy wiernych ogarniają całą przestrzeń placu (II.2a, 3c). Sfery *sacrum* i *profanum* rozdziela fizyczny dystans między kościołem a fontanną. W niedziele i święta granicę pomiędzy *sacrum* a *profanum* wyznaczają stragany ustawiane przodem do kościoła na granicy granitowej posadzki okalającej fontannę. Dwie sfery *sacrum* i *profanum* przenikają się wraz z wyjściem wiernych po nabożeństwie (II. 2a).

in waves; sometimes, several dozen people are on the square, and the square is empty after a while. Walking through the square with a regular step takes about 50 seconds. Most passers-by, however, spend more than 2 minutes there, changing the pace and direction of walking. Walkers appear on the square two or three times as if it were part of a looped route covering the park. Rest and recreation dominate the square in summer, which is associated with the fountain and park perimeter (III. 3b).

The church does not play a dominant role in everyday life of the square. The sacred enters the profane through people who cross themselves while passing the church. The sign of the cross is not a frequent gesture, but it occurred at least once in each observation. The passers-by cross themselves most often while traversing the axis of the church. This gesture is usually rudimentary and hasty, although some stop and take a slight bow towards the temple.

The local religious events in the area adjacent to the church bring visible presence of the sacred in the square. They are visible in the square space as the movement of people going to and from the church, short-lived gatherings near the entrance, and processions. The routes of the faithful cover the entire space of the square, bypassing the fountain (III. 3b). The physical distance between the church and the fountain separate the sacred and the profane spheres. On Sundays and holidays, merchant stands mark the border between the sacred and the profane, facing the church on the border of the granite pavement surrounding the fountain. The two spheres of *sacrum* and *profanum* intertwine with the departure of the faithful after the service (III. 2a).

A characteristic feature of the community events was

Charakterystyczną cechą wydarzeń wspólnotowych było ustawianie się uczestników w kręgu na osi kościoła, co tworzyło przestrzenny aspekt *sacrum* wspólnoty (II. 3d,g). Po ceremonii pierwszej komunii świętej kręgi wspólnot rodzinnych rozpraszają się po całym placu (II. 3c).

Jarmarki, należące do sfery *profanum*, lecz powiązane z *sacrum* świąt, wprowadzały najbardziej całościową ze wszystkich wydarzeń aranżację placu (II. 3e). Drugimi pod względem stopnia wykorzystania przestrzeni placu były wydarzenia oparte na relacji między sceną a widownią (II. 2b,d; 3f,i). Wydarzenia zajmowały przestrzeń placu w czterech kręgach. Pierwszy z nich stanowiła widownia siedząca. Drugi, większy obszar, zajmowali widzowie siedzący na obrzeżach fontanny, na ławkach między drzewami lub stojący, często z rowerami, wózkami i dziećmi, za miejscami siedzącymi. Trzeci ruchomy krąg tworzyli obserwujący przechodnie oraz małe dzieci z opiekunami. Obszar wydarzeń dopełniały urządzenia związane z obsługą techniczną.

Wszystkie wydarzenia odbywały się równolegle z aktywnościami życia codziennego, a ich związek z *sacrum* sygnalizowany był zbliżeniem do kościoła (II. 3d-i). Przykładowo organizacja koncertów piosenki powstańczej na tle fasady kościoła podkreśliła wymiar *sacrum* związany z Powstaniem Warszawskim zarówno jako wydarzeniem historycznym, jak i jednym z wyznaczników tożsamości wspólnoty miejskiej Warszawy (II. 3f).

Sacrum obecne jest również poprzez światło i dźwięk, potęgowane przez odbicia między ścianami placu. Rytm życia kościelnego wyznaczają dzwony o godzinie 12 i 18, a także w czasie ceremonii pogrzebowych i świątecznych. Latem odgłosy nabożeństw przenikają się z szumem fontanny. Efekty świetlne nabierają znaczenia po zmroku (II. 2c). W letnie wieczory podświetlone strumienie wody fontanny razem z rozświetloną fasadą kościoła tworzą nastrój, który można nazwać sakralnym lub magicznym.

Sacrum i profanum na placu a warunki życia na Ursynowie Północnym

Złożone relacje *sacrum* i *profanum* są częścią miejskiego charakteru placu wynikającego z trzech czynników, do których należą: 1) położenie w punkcie węzłowym sieci pieszej zespołu osiedli, 2) wielofunkcyjność, 3) wyrazista kompozycja przestrzenna. Ten pierwszy zapewnia stałe użytkowanie placu oraz sprawia, że istotą życia publicznego jest swobodny ruch pieszy – zarówno przełotowy, jak i docelowy, a także ruch o zmiennym charakterze. Stwarza tym samym warunki doświadczania *sacrum* w życiu codziennym. Wielofunkcyjność sprzyja współistnieniu i nakładaniu się wydarzeń statycznych i dynamicznych, sakralnych i świeckich, zorganizowanych i żywiołowych, odświętnych i powszednich, obsługiwanych i obsługujących. Różnorodność zjawisk i ich odcieni tworzy autentycznie miejski charakter placu, mimo że intensywność jego użytkowania jest mniejsza niż w miastach historycznych.

Geometryczna kompozycja placu tworzy jednoznaczne ramy przestrzenne dla różnorodnych zdarzeń, zaś jego rozległość pozwala na ich współistnienie bez konfliktów.

the positioning of the participants in circles along the axis of the church, which created a spatial aspect of the *sacrum* (III. 3d,g). After the ceremony of the First Communion, circles of family communities dispersed throughout the square (III. 3c).

Fairs, belonging to the profane sphere but connected with the *sacrum* of holidays, introduced the most comprehensive arrangement of all the events on the square (III. 3e). The second, in terms of the occupancy of the square, were events based on the relationship between the stage and the audience (III. 2b,d; 3f,i). The events occupied the space of the square in four circles. The first of them was a sitting audience. The second, more extensive, area was occupied by spectators sitting around the fountain's perimeter, on benches between trees, or standing behind seats, often with bicycles, strollers, and children. The third moving circle was formed by watching passers-by and small children with guardians. The by technical support equipment complemented the areas of events.

All events took place in parallel with everyday life activities. Their approach to the church signaled their relationship with the sacred (III. 3d-i). For example, the staging of insurgent song concerts against the background of the church's façade emphasized the dimension of the sacred associated with the Warsaw Uprising, both as a historical event and as one of the determinants of the identity of the urban community of Warsaw (III. 3f).

The sacred is also manifested by light and sound, intensified by reverberations between the walls surrounding the square. The bells indicate the rhythm of church life, ringing at 12 PM, 6 PM, and during funerals and festive ceremonies. In summer, the sounds of church services intertwine with the noise of the fountain. Lighting effects take on meaning after dark (III. 2c). On summer evenings, illuminated jets of fountain water and the church's bright façade create a sacred or magical mood.

The sacred and the profane on the square vs. the living conditions in North Ursynów

The complex relationships between the sacred and the profane are a part of the urban nature of the square resulting from three factors: (1) the location at the nodal point of the walkway network of the housing estate complex, (2) the multifunctionality, (3) the expressive spatial composition. The first factor ensures constant use of the square and makes free pedestrian traffic (purposeful, random, and mixed) the essence of the public life there. Thus, it nourishes the experience of the sacred in everyday life. The multifunctionality fosters the coexistence and overlap of static and dynamic events, sacred and secular, organized and spontaneous, festive and everyday events, offering services and consuming them. The variety of phenomena and their facets makes the square's genuinely urban nature, even though its use's intensity is lighter than in historical cities.

The geometric composition of the square provides a unique spatial framework for various events, and its vastness allows them to coexist without conflicts. The *sacrum* of the square consists of three

Na *sacrum* placu składają się trzy jego rodzaje: religia, absolut geometrii oraz magia światła i wody. Mogą one tworzyć „uniwersalne *sacrum*”, odbierane przez wszystkich użytkowników placu.

Lokalnie organizowane wydarzenia masowe o znaczeniu ponadlokalnym sprzyjają budowaniu wśród mieszkańców poczucia uczestniczenia w życiu miejskim, bycia w nurcie zdarzeń. Poczucie takie buduje również klimat akustyczny placu, intensyfikujący percepcję zdarzeń u osób na nim przebywających.

Zagospodarowanie placu wiąże się również z uciążliwościami. Należy do nich przede wszystkim nagrzewanie się posadzki i brak cienia w upalne dni. Akustyczna intensywność tego wnętrza urbanistycznego może być postrzegana jako uciążliwość. Aktualny dyskurs społeczny wokół tzw. betonozy wyzwała niechęć użytkowników do rozległych nawierzchni utwardzonych (Wojtczuk, 2021). Te argumenty przyświecały władzom dzielnicy przy projekcie przekształcenia posadzki placu.

Ocena projektu przekształcenia placu w świetle wyników badań

Istotą projektu jest dostosowanie przestrzeni miejskiej do powszechnie akceptowanego wzorca przestrzeni parkowej. Rozwinie to funkcje rekreacyjne fontanny, symbolicznie i funkcjonalnie łącząc ją z parkiem. Powiąże ją też z *sacrum* przez aranżację sprzyjającą statycznemu wypoczynkowi i symbolikę rajszych ogrodów. Równocześnie jednak zawęzi funkcję centralnej przestrzeni placu do estetycznej i wypoczynkowej kosztem wydarzeń o charakterze żywiołowym i dynamicznym. Prawdopodobnie dojdzie do ograniczenia aktywności na tym obszarze w celu ochrony rabat. W wyniku wprowadzenia podziału między ogrodową część wokół fontanny a miejskie przedpole kościoła, zanikną strefy pośrednie między wydarzeniami a życiem codziennym, między *sacrum* a *profanum*. Zróznicowanie zagospodarowania przestrzeni publicznej pociągnie za sobą zmniejszenie zróznicowania aktywności w niej prowadzonych.

Zazielenienie placu może być odczytane jako rozszerzenie parku, który się stopniowo urbanizuje, kosztem przestrzeni tradycyjnie zurbanizowanej, jaką jest plac miejski. Prowadzi to do ujednolicenia głównych przestrzeni publicznych Ursynowa Północnego, pozbawiając go autonomicznej miejskiej tożsamości. Zarówno tytuł, jak i treść projektu wskazują na to, że tożsamość ta nie jest wartością dla władz dzielnicy ani nie jest artykułowana przez mieszkańców.

Projekt przekształceń placu ma również wymiar polityczno-społeczny. Projekt i związane z nim wypowiedzi wiceburmistrza dzielnicy wskazują na proces wycofywania się władz samorządowych z organizacji lokalnego życia publicznego. W rezultacie ośrodek duszpasterski pozostanie największą instytucją kulturalno-społeczną w przestrzeni publicznej Ursynowa Północnego, co zwiększy udział religijnego *sacrum* kosztem innych funkcji publicznych. Potwierdza to istnienie problemu tożsamości i podmiotowości społeczności osiedli mieszkaniowych w strukturze miasta.

ingredients: religion, the absolute of geometry, and the magic of light and water. They can create a “universal *sacrum*”, perceived by all users of the square. Locally organized mass events of supra-local significance are conducive to building among residents a sense of participation in urban life, being immersed in the current of events. Also, the acoustic atmosphere of the square adds to this feeling by intensifying the experience of events in people staying on it. The presence of the square is also associated with nuisances. These include, above all, the heat buildup in the pavement and the lack of shade on hot days. Moreover, the acoustic intensity of this closed urban space can be an annoyance. The current social discourse around the so-called “concreteosis” triggers users’ reluctance to extensive paved surfaces (Wojtczuk, 2021). These arguments guided the district authorities in the project of transforming the pavement.

An evaluation of the site conversion project in the light of the study results

The essence of the project is to adapt the urban space in line with the commonly accepted pattern of park space. Consequently the recreational functions of the fountain will develop, symbolically and functionally connecting it with the park. At the same time fountain will be connected to the sacred through an arrangement conducive to static rest and the symbolism of paradise gardens. At the same time, however, it will narrow the function of the central space of the square to an aesthetic and leisure experience at the expense of spontaneous and dynamic events. There will likely be a restriction of activity in this area in order to protect the flower beds. Following the division between the garden part around the fountain and the urban foreground of the church, the intermediate zones bridging events and everyday life, the sacred and the profane, will disappear. Therefore, the diversification of the public space development will limit the diversity of activities carried out in it. The greening of the square can appear as an extension of the gradually urbanizing park, at the expense of the traditionally urbanized space, the city square. This leads to the unification of the main public spaces of North Ursynów, depriving it of an autonomous urban identity. The title and content of the project indicate the lack of recognition for this identity from the district authorities, and the residents.

The project of transformation of the square also has a political and social dimension. The project and the related statements of the deputy mayor of the district betray a process of withdrawal of the local authorities from the organization of local public life. As a result, the ministrative center will remain the major cultural and social institution in the public space of North Ursynów, which will increase the share of religious *sacrum* at the expense of other public functions. This confirms the existence of the problem of identity and subjectivity of the housing estate community in the city structure.

Podsumowanie

Chociaż mieszkańcy Ursynowa nie wyrażają bezpośrednio potrzeby istnienia miejskiej przestrzeni publicznej, istniejący plac jest użytkowany i akceptowany społecznie i współtworzy tożsamość zespołu. Wyniki badań wskazują na to, że środowisko mieszkaniowe stwarza potencjał dla funkcjonowania tradycyjnej przestrzeni miejskiej. Może ona skupiać intensywne aktywności społeczne, oddziałując na zasadzie synergii z sąsiednimi terenami zielonymi. Intensywność i różnorodność wydarzeń i relacji w przestrzeni miejskiej stwarza warunki do wytworzenia „sacrum uniwersalnego”. Na badanym placu wydarzenia wykorzystujące jego miejski charakter zależą od działalności instytucjonalnej, która zmienia się pod wpływem uwarunkowań ponadlokalnych, na przykład ograniczeń związanych z pandemią lub polityką dzielnicy, miasta lub diecezji. Aktywności instytucji powinny jednak podtrzymywać istniejące wartości przestrzenne, funkcjonalne i symboliczne przestrzeni publicznej. Wnioski z badań mogą być istotną wskazówką dla projektujących i zarządzających przestrzenią publiczną lokalnych centrów dzielnic mieszkaniowych, ponieważ wskazują na istnienie potencjału społecznego i potrzeb związanych z funkcjonowaniem miejskiej przestrzeni publicznej, które nie są uwzględniane w obecnych praktykach miejskich i partycypacyjnych.

PRZYPISY / ENDNOTES

- ¹ Dostępny na stronie dzielnicy: <https://ursynow.um.warszawa.pl/-/nowe-oblicze-parku-z-fontanna> [dostęp 11.06.2022].
- ² Nagranie ze spotkania informacyjnego dostępne na: <https://www.youtube.com/watch?v=R9GgWpMmUWo> [dostęp 11.06.2022]
- ³ <https://ursynow.um.warszawa.pl/-/nowe-oblicze-parku-z-fontanna> (accessed on 11/06/2022)
- ⁴ Recording of the meeting: <https://www.youtube.com/watch?v=R9GgWpMmUWo> (accessed on 11/06/2022)

LITERATURA / REFERENCES

- [1] Budzyński, M., Ilmurzyńska, K., 2019. Rozważania o przestrzeniach publicznych. *Builder*, 266(9), 8–11.
- [2] Gehl, J., Svarre, B., 2013. *How to study public life*. Washington: Island Press.
- [3] Hodor, K., Łakomy, K., 2016. Sacrum krajobrazu, estetyzacja przestrzeni miejskiej. *space&FORM*, 2016(26), 201–212.
- [4] Kucza-Kuczyński, K., Rylke, J., 2007. Sacrum w krajobrazie miasta. *Przyroda i miasto*, IX, 187–190.
- [5] Lehtovuori, P., 2010. *Experience and conflict: the production of urban space*. Farnham, Surrey: Ashgate.
- [6] Malinowska-Petelenz, B., 2018. *Sacrum in civitas: wybrane zagadnienia*.
- [7] Massey, D.B., 2005. *For space*. London: Sage publ.
- [8] Norberg-Schulz, C., 1999. *Znaczenie w architekturze Zachodu*. Warszawa: Murator.

Summary

Although the residents of Ursynów do not directly express the need for the existence of this public urban space, the square is used and socially accepted and contributes to the unique identity of the complex. The study results indicate that the residential environment creates a potential for functioning traditional urban space. It can concentrate robust social activities, synergizing with the neighboring green areas. The intensity and diversity of events and relations in the urban space creates an environment for developing a “universal sacrum”. In the square under study, events that exploit its urban character depend on institutional activities that change under the influence of supra-local conditions, such as restrictions related to the pandemic or policies of the district, city or diocese. However, institutional activities should aim to preserve this public space’s existing spatial, functional and symbolic values. The study’s results show the existence of social potential and needs related to the functioning of public urban space, not addressed in current urban and participatory practices. Therefore they may be an important guide for designing and managing public spaces of local centers of residential districts.

- [9] Pluta, K., 2012. *Przestrzenie publiczne miast europejskich: projektowanie urbanistyczne*. Wydanie I. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej.
- [10] Rykwert, J., 2013. *Pokusa miejsca: przeszłość i przyszłość miast*. Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury.
- [11] Sendi, R., Aalbers, M.A., Trigueiro, M., 2009. Public Space in Large Housing Estates. W: *Mass Housing in Europe*. [online] London: Palgrave Macmillan UK, 131–156. <http://link.springer.com/10.1057/9780230274723> [dostęp 6.08.2021].
- [12] Siemiński, W., 2014. *Cele społeczne w koncepcjach osiedla mieszkaniowego: ideologia a praktyka*. Warszawa: Instytut Gospodarki Przestrzennej i Mieszkalnictwa.
- [13] Szczepański, M.S., 1991. *„Miasto socjalistyczne” i świat społeczny jego mieszkańców*. Rozwój regionalny, rozwój lokalny, samorząd terytorialny. Warszawa: Stanisław Kryciński.
- [14] Wallis, A., b.d. *Przestrzeń jako wartość*.
- [15] Wojtczuk, M., 2021. Koniec z betonozą w al. KEN na Ursynowie. W kolejce czeka już kolejne takie miejsce. *Gazeta Wyborcza*. [online]. <https://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/7,54420,27808975,szansa-na-koniec-betonozy-na-ursynowskim-placu.html> [dostęp 11.06.2022].

ŹRÓDŁA INTERNETOWE /ONLINE SOURCES

- [1] <https://ursynow.um.warszawa.pl/-/nowe-oblicze-parku-z-fontanna> [dostęp 11.06.2022].
- [2] <https://www.youtube.com/watch?v=R9GgWpMmUWo> [dostęp 11.06.2022]